

Seznámíme-li se podrobně s Programem výchovné práce pro jesle a mateřské školy (SPN, Praha 1978), zaskočí nás nejspíše poznání, kolik toho budeme muset děti naučit, co všechno bychom s nimi měli dělat a jak to vůbec dokážeme všechno zvládnout. Mnoho učitelek mateřských škol si stěžuje, že jim pro množství úkolů nezbývá vůbec čas na to, co je dětem nejpřirozenější - na hru. Ale po seznámení s možnostmi, které nám přináší dramatická výchova, už nebudou naše obavy tak veliké.

Poznáme, že dramatická výchova, správně chápaná a uplatňovaná, v sobě obsahuje mnohé z požadavků Programu výchovné práce, i když jejím hlavním prostředkem je dětská hra. Zjistíme s potěšením, že budeme-li chtít děti něco naučit, budeme si s nimi hrát. A to tak, že při hře vůbec nepoznají, že o nějaké učení jde. Budeme-li si my sami umět hrát, stane se nám naše práce s dětmi radostí a potěšením a pochopíme, že dramatická výchova není něčím navíc, nějakým dalším úkolem v činnosti už tak dost náročnou, ale naším báječným pomocníkem.

V dramatických hrách a cvičeních můžeme procvičovat a "probrat" velkou část výchovných úkolů, které v mateřské škole sledujeme. Navíc jednotlivé hry a cvičení v sobě spojují vždy více výchovných prvků najednou, takže se zde prolíná pohybová výchova s výchovou jazykovou, citová a mravní, objevují se zde prvky hudební i výtvarné výchovy, rozvíjejí se obrazotvornost a fantazie, ale i pozornost a koncentrace, paměť, vnímání a poznávání, pracovní výchova, literární výchova a někdy je možné využít těchto her i pro rozvíjení základních matematických představ. Brzy si uvědomíme, že řadu cvičení, her a postupů už odněkud známe - některé z nich jsou v mateřských školách běžně používány, s jinými jsme se možná setkali při studiu a mnoho jich známe z dětství, z vlastních dětských her. V dramatické výchově se však uplatňují v celém komplexu v rámci propracovaného systému (nezapomínejme, že dramatická výchova neznamená mechanické odříkávání básniček a už vůbec ne secvičené divadelní vystoupení). Pro různý věk je můžeme různě obměňovat, u zkušenějších dětí navíc ještě spojovat s dalšími náročnějšími úkoly.

Rozvíjení představivosti, obrazotvornosti a fantazie

Naším úkolem je vychovávat z dětí lidi s aktivním, tvořivým přístupem ke světu a životu. Pro dnešní děti je to ta nejlepší výbava, jakou jim můžeme dát. Budoucí společnost bude stále více potřebovat lidi, kteří se dokáží ke každé práci tvořivě postavit, kteří dokáží řešit náročné úkoly s vlastní iniciativou a s příslušnou dávkou fantazie.

Malé děti mají velkou fantazii. Prkenná ohrada jim ožívá desítkami fantastických obličejů, vytvořených v jejich představách ze suků ve dřevě, z vystouplých let a vyhloubených rýh. Špalíček dřeva může ve fantazii těch nejmenších představovat cokoli. Ale jak dlouho jim tato schopnost vydrží, nebudou-li mít příležitost ji dál soustavně rozvíjet? Zanedlouho by se z některých stali úporní, pasivní a pohodlní konzumenti televize a stále častěji by vy-

hledávali zábavu bez nároků na vlastní vklad a příspěví. A v dospělosti by nedokázali nikdy nic nového vymyslet, mechanicky by vykonávali přikázanou práci a ke stejnému způsobu života by jednou vychovávali i své vlastní děti.

Ale i pro nás samotné jsou představivost a fantazie nezbytné k tomu, abychom dokázali tvořivě domýšlet všechnu svou činnost s dětmi. Následující příklady jsou jen nepatrnou ukázkou možností, jak u dětí rozvíjet představivost, obrazotvornost a fantazii. Zařazovat do programu je můžeme kdykoliv, i při vycházkách. Rozvíjíme dětské představy vyvolané kresbou, tvarem, materiálem, barvou, výtvarným dílem, hudebním dílkem, literaturou. Protože se děti předškolního věku lehčeji než slovem a také bezprostředněji vyjadřují prostřed-

Dramatická výchova má nepřeberně prostředků a možností, jak přispívat ke **komplexnímu rozvoji osobnosti dítěte**. V rukou citlivých a poučených pedagogů se může stát čarovným proutkem, otevřícím dětem svět bohatší, zábavnější a radostný. Dítě v tomto věku objevuje hrou sebe a své možnosti a postupně i svět kolem sebe v složitějších a širších souvislostech. Jeho objevy a zážitky jsou mnohem silnější a neotřelejší než v celém dalším životě. Ostře se vtiskují do paměti - pro děti je všechno (lépe řečeno: mohlo by být) velkým dobrodružstvím, protože je to zažíváno poprvé. Co v tomto věku zasejeme do úrodné půdy, zapustí kořínky pro budoucí košatý a rozvětvený strom.

Nesmíme si ovšem představovat, že dramatické výchově vyhradíme jedno zaměstnání a v jiném časovém úseku už nebude mít své místo. Její výhodou je právě to, že jí můžeme využívat při nejrůznějších činnostech během celého dne buď přímo zapojením do těchto činností, nebo jako krátkou změnu pro

oddech, odreagování od jiného, výukového programu. Měla by vlastně prolínat celým dnem ve škole, pomůže nám ve chvílce děti soustředit, vyhnat jejich únavu nebo rozladěnost i získat pozornost pro některý náročný úkol, který budeme muset s dětmi zvládat. Je možno ji využívat nejen přímo ve škole, ale i na zahradě, na hřišti, při vycházkách, zkrátka při nejrůznějších příležitostech. Výhodné je i to, že při ní často dokážeme aktivně zaujmout všechny děti najednou, že můžeme pracovat s celým kolektivem. A ještě: to, co při ní do dětí vložíme, pomůže nám nepřímo i v jiných činnostech a v celém výchovném procesu - děti jsou pak citlivější, pozornější, vnímavější, rychleji dokáží koncentrovat jako jedinci i ve skupině svoji pozornost, proti jiným kolektivům jsou zvyklé se rychleji aktivizovat, mají bohatší představivost a fantazii a dovedou ji používat tam, kde je jich zapotřebí. Mysleme stále na to, že při naší práci v mateřské škole nestačí děti jen něco naučit, dodávat jim nové poznatky a vědomosti, ale že musíme zároveň také rozvíjet jejich cit a citlivost, jejich charakter a jejich aktivní, tvořivý přístup ke světu. Že jde o člověka, jeho osobnost. Při tom při všem nám bude dramatická výchova dobrým pomocníkem.

ky výtvarnými, použijeme je co nejvíce. Umožní nám to také aktivizovat všechny děti najednou, zatímco u slovního projevu dostává příležitost vždy jen jedno dítě po druhém a soustředění a pozornost ostatních postupně upadá. Nezapomeňme také při této činnosti využívat materiál, který bychom měli mít ve škole po ruce: stavebnice z dřevěných kostek, barevné látkové odstřížky i všelijaký dřevěný odpad - odřezky. Sami si postupně vyhledávejme a schovávejme zajímavé reprodukce, obrázky ze starých dětských časopisů a kalendářů, barevné papíry ze starých módních ča-

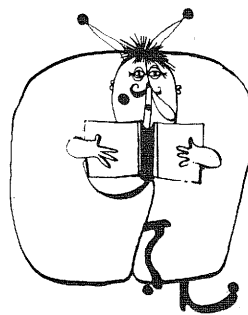
sopisů, nejrůznější papírové krabičky. To všechno můžeme při práci s dětmi v dramatické výchově využívat k nejrůznějším účelům.

PŘÍKLADY PRO PRÁCI S DĚTMI

Objevy

* Poznejte, co vám "namalují" hůlkou na stěně!

* Povídejme si, co vám připomíná:
a) mrak na obloze a jeho proměny (na toto téma byla již napsána řada básní pro děti, následující je od V. Majakovského s názvem Oblačné kousky: "Po nebi pluly s ptáčky /čtyři kudrnaté mráčky./ Tři byly jako malé děti, /čtvrtý podobal se velblouděti./ Cestou k nim, rovnou po hlavě, /přiskočil pátý zvědavě./ Tím oblačným modrým světem /běží slunce za slunětem./ Byl ještě šestý? Nevím, jak pluly, / všechny se cestou rozplynuly./ Za nimi přihnalo se vkrátku / slunce podobné žirafátku." Podobná básnička může děti vhodně motivovat, budou si zkoušet, jestli dokáží objasnit také něco jiného než básník);

b) skvrna (na papíře, na stěně, na podlaze, ve staré omítce, suky a kresba let na dřevě);

c) pokroucená větev, koruna stromu (ale i skupina stromů nebo keřů z dálky), náhodná seskupení kamenů, jehličí, rozházených dřívěk, šišek apod.

* Prohlédněte si, co vám připomíná barevná kaňka na papíře, který máte každý před sebou. Můžete otáčet papírem na všechny strany, a až něco objevíte, zkuste to domalovat několika tahy štětce tak, aby i ostatní děti poznaly, co jste objevili! (Příklad motivace: "Vysvobozujeme začarované věci, zvířata a lidi" nebo "Co ukryl, zakouzli kouzelník do skvrn-

Strašidel se nebojíme - umíme si s nimi hrát

* Budeme si hrát na pohádková strašidélka, vytvoříme si celou strašidélčou rodinu! (Na malé čtvrtky si děti namalují temperou nebo mastnými křídami hlavy vymyšlených strašidýlek - každé bude jiné a podle toho mu vymyslíme i jméno. Pro každé také spolu s dětmi vymyslíme jiný strašidelný zvuk. Děti pak použijí pomalované čtvrtky jako jednoduché masky, které si budou přidržovat před obličejem a zkoušet, jak rozdílně se mohou jejich strašidýlka pohybovat v prostoru a jak se dokážou navzájem strašit. Nakonec z nich můžeme udělat malou výstavu na stěnu třídy)

Představy vyvolané zvukovou podobou slova

* Kdo je to Kutulula, jak vypadá, kam se zakutálel a proč? (Děti kreslí nebo malují své nápady a představy, společně si vyprávíme, proč asi se jmenuje Kutulula, kde žije, co provádí a proč a kam se asi ztratil - zakutálel.)

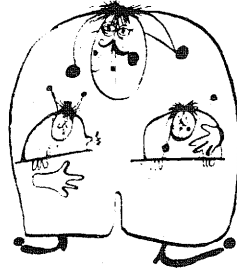
* Někde v pohádkovém světě žijí Piždílek, Pažduch, Plomska a Požele. Jsou to kamarádi, ale každý je úplně jiný - přesně podle svého jména. Jak asi vypadají? (Malování, vyprávění o tom, jací jsou, co dělají a jak žijí i jak se spolu domlouvají - nejsou to lidé, a nemají tedy naši lidskou řeč. Jakou tedy? Jak je kdo z nich asi veliký a jak se pohybuje?)

* V pohádkovém lese žijí Remutla, Kvochar, Bludník a Gleglegadlo. Koho z nich bychom tam našli ve vodě? Na zemi? Ve vzduchu? Ve větvích? Kdo se nejraději vyhřívá na sluníčku, kdo naopak žije jen ve stínu a vlhku? Čím se živí? Otázek může být bezpočet. (Děti skládají z útržků barevných papírů nebo odstřížků látek či odřezků dřeva jejich podobu. Hledají pro ně vhodný zvuk v Orffově instrumentálii nebo zvuk vytvořený rozezvučením předmětů kolem sebe. Mohou si na postavy i zahrát. Třeba o tom, jak se svolávají a hledají, ztraceni v hustém lese, který vytvoří ostatní děti ze svých těl a zdvižených rukou, pohybujících se v silném větru. Kdo zavolá správně na Gleglegadlo, i když vyslovit jeho jméno je hotový jazykolam?)

Hry s obrazy a hudbou

* Prohlížíme si s dětmi reprodukci obrazu nebo knižní ilustraci a snažíme se přijít na to, co a proč se na obrázku stalo.

* Poslouchejme s dětmi krátkou hudební skladbu (např. od V. Trojanů)

nejprve pozorně v kruhu. Při opakování poslechu si děti vyberou jedinou barvu (každé podle nálady, kterou v něm hudba vyvolala) a mohou s ní během skladby volně pracovat na velkém formátu balicího papíru tak, aby se jim ruka uvolnila a spontánně pokrývala barvou plochu v rozmáchlém pohybu podle toho, jak je hudba vede. Při dalším poslechu - teď už opět pozornějším - mají možnost podle své úvahy doplnit do formátu papíru ještě jedinou skvrnu jiné barvy. Půjde tady o zachycení osobního zážitku pohybově výtvarnými prostředky. Nakonec se s dětmi pokusíme skladbu pojmenovat.

* Rozdáme dětem větší formáty papíru a necháme je malovat (temperami, mastnými křídami, měkkými křídami nebo tampóny namáčenými v rozpuštěných barvách do pečiva) obrázek "Jak se barvy pohádaly". A další obrázek na téma "Jak se barvy udobřily".

Hry s materiálem a předměty

* Hledíme mezi dřevěnými odřezky a špalíčky podle velikosti, tvaru a s přidáním zvuku: a) taťinka a syna, b) rodinu s mámou, tátou, dětmi většími i docela malými, c) Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého, d) sestavte z dřevěného odpadu na zemi tříhlavého draka a hodnou princeznu.

* Hleďte mezi látkovými odstřížky dva a) které by si chtěly spolu hrát, b) které by se spolu jistě pohádaly (využití tvarů, barev, vzorku, materiálu látek i jejich sestavení proti sobě). Zkuste je rozhábat na ploše stolu a předvést nám, jak by se hádaly, jak by si hrály. Budou přitom vydávat nějaké zvuky. A jaké?

* Připravte pro ostatní děti na stole ukázky, co by asi složila z hadříků - odstřížků hodná pohádková babička (zlý čaroděj, víla z paloučku u lesa nebo vzteklý kluk či vaše maminka). Důležitý bude opět výběr tvarů, barev, materiálů, ale hlavně také jejich

seskupení na stole, celkové uspořádání, kompozice skládačky.

* Na polštářku můžete sedět, položit si na něj hlavu při spaní, ale můžete si s ním i pohrát. Každý si vyberte jeden, který se vám nejvíce líbí (povězte nám proč), pomazlete se s ním a zkuste, jak je měkký nebo tvrdý, jak se na něm sedí. Z polštářků, na kterých sedíte, se může stát lodička, auto nebo letadlo, kam nás zavezou? Spojíme polštářky dohromady a budeme mít vagónky vlaku. Ale polštářek může být také pohádkovým létajícím kobercem, který nás zane, kam si budeme přát. Z polštářků můžete vystavět i pohádkovou věž Polštářinku a vymyslet si, kdo v ní bydlí a co se v ní dělá. Nakonec se polštářek může stát i improvizovanou loutkou: miminkem, které děti mají uspat, pejskem, kterému pomáhají najít, kde bydlí, želvičkou, kterou probouzejí, aby jí mohly zanést ke vzdáleným kamarádům...

* Z velkých i malých polštářků mohou děti sestavovat na zemi všelijaké fantastické postavy a zvířata a doplňovat je odstřížky látek a plsti, šňůrami, bavlněnými ucpávkami do oken, velikými knoflíky, zipy.

Úkoly pro nás dospělé

(výběr podle podmínek a možností)

* Vyprávějte nebo napište monolog, který by o svém "životě", "pocitech" a "zážitcích" mohla vyprávět určená věc. Pokuste se o dokonale vcítění do věci, snažte se vystihnout, jakým způsobem by určená věc přemýšlela, jednala a mluvila, kdyby byla živá.

* Napište příběh k obrazu, který vás zaujal.

* Napište minipohádku "O deštníku, který se bál vody"...

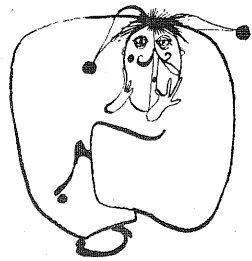
* Nakreslete miniseriál "O zlobivém židli" (nebo "O zlobivém stolu").

* Namalujte vlastní kreslený vtíp na téma "Roztržitost" nebo "Vytvrlost".

* Připravte pro ostatní sérii zvuků jako hádanku: Co se stalo v místnosti? Úkoly pro poslouchající: Napsat v přesném pořadí všechny zvuky, které slyšeli, domyslet, co ty zvuky mohly znamenat, a vytvořit k nim krátký příběh.

□ HANA BUDÍNSKÁ

Ukázka z publikace, kterou na podzim 1992 vydává ARTAMA, Sněmovní 7, 118 22 Praha 1. Objednávky lze posílat na uvedenou adresu.

ky-kaňky na papíře?" Jiná možnost: Necháme děti chvíli uvolněně čmárat tužkou po papíře, pak je zastavíme a hledáme společně, co by se v této čmáranici dalo objevit, případně co nejmenším zásahem tužkou doplnit.)

* Co vám připomíná barevný otisk, který máte před sebou? Jsou to známé zrcadlové skvrny, vytvořené po přeložení papíru natřeného na jedné polovině temperou. Fantazie dětí z nich může vytvářet fantastické motýly, vytrhávané z rozloženého a opět střídmě domalovaného papíru. Pak mohou děti své motýly i pojmenovat a zkusit je rozehrát ve veselém pohybovém reji... Motýlci se třepetají v teplém sluníčku, usedají na květiny, honí se spolu, nakonec se před kapkami deště slétávají na jedno místo, kde přechkají nepohodu - mohou si vyprávět, co kde viděli a zažili.

Potkala se čárka s kroužkem

* A začaly si vymýšlet, co všechno ze sebe mohou udělat. Na co všechno přijdete vy? Zkuste to namalovat!

* A teď si představte, kdyby bylo kroužků a čárek víc. Co všechno by mohly společně vytvořit? (Sluníčko, hodiny, vozík, sněhuláka, hrozen vína - budeme překvapení, co všechno si dětská obrazotvornost a fantazie vykombinuje.)